

SZAKONYI KÁROLY

HIDEG REGGELEK

Az angol irodalomban nagy becsben áll az esszé. Úgy tudom, szerepel a középiskolai tananyagban, ami, ha igaz, szerencsés dolog, mert szabatos gondolkodásra, tiszta, áttekinthető stílusra szoktat, nem beszélve egy felvetett gondolat logikus elemzéséről. Az angol esszéirodalom jelesei között ott van Charles Lamb, Thomas De Quincey, hogy csak a számunkra ismertebbeket említsem. Irodalmunkban is kedvelt műfaj az esszé, noha szélesebb körben tárcaként ismerjük, a napilapok vonal alatti műfajának, amelyet a korábbi időkől kezdve a legnagyobbak is műveltek, Ady Endre vagy Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond és általában a nyugatosok, de köztük jeles publicisták is, mint Bálint György. Persze inkább a hét-köznapok társadalmi vagy politikai jelenségeit ragadták meg. A tárca addig élt, amíg a sajtóra nem csapott rá a diktatúra, a szerkesztőségek pártfegyelmébe nem fért bele a magánvélemény, az egyéni gondolat. Csak a hatvanas-hetvenes években támadhatott fel újra, elsősorban a Magyar Nemzetben, de aztán más lapoknál is.

Mindez azért jutott eszembe, mert ebben a járványcsendben sorra veszem le könyvespolcaimról a régóta nem olvasott műveket, persze taláalomra, így akadt kezembe az *Angol romantikus esszék* című kötet is. Tél van, s ha nem is farkasordító, inkább késő őszi, nyirkos, kellemetlen idő, de fázni azért lehet, na, nem a szobában, a központi fűtés egyenletes meleget biztosít, de odakinn kellemetlen a lég, különben sem élvezet maszkban járni a várost, minden arra készlet, hogy behúzódjunk járvány és rossz idő elől. Még a havas táj sem csábít.

Csak felrémlenek mínusz tizenhat fokos régi telek, amikor a faágak varázslatosan fehérlettek a zúzmarától és ropogott a talpunk alatt a hó. Jó volt akkor hazatérni a kellemes lakásba, ahol lobog a tűz a kályhában. Igaz, éjszakára kialudt, s hajnalban már az orrunkat is bedugtuk a takaró (dunna) alá. De ha csak a konyhában melegedtünk esténként a vacsora után, mert a szobát (takarékoságból, szegénységből) nem fűtöttük, jó volt a sparheltlen melegített téglát törülközőbe bugyolálva a lábunkhoz tenni az ágyban, mert leginkább lábtól fázik az ember. Erre gondolok, miközben belelapozok a polcról levett esszékötetbe, és éppen ezt a címet látom: *Felkelés hideg reggeleken*. Leigh Hunt, az író érzékletesen sorolja fel az ébredés utáni pillanatokat a dermesztő levegőjű szobában, az időhúzó heverést a meleg ágyban – paplannal a fülén –, miközben látja saját lélegzetét, ami úgy gomolyog a szájából, mint kéményből a füst. És látja megborzongva a befagyott ablakot. Fel kellene kelni, de kinek van

Makovecz Imre rajza

ahhoz kedve? Nem, nem! Halogatni a kiugrást ameddig csak lehet! Mulatságos, ahogy ürügyet keres heverészésre. Tizenkilencedik századi angol (londoni) úrról van szó, most benyit hozzá a szolga, akitől hosszan lehet kérdezősködni az időjárás felől, aztán erre-arra megkérni, hozzon meleg vizet a borotválkozóhoz, s míg megteszi, lehet maradni az ágyban, a töprengés alatt is, hogy voltaképpen szükséges-e borotválkozni? Hiszen a szakáll igazán férfias külsőt kölcsönöz. Mivel lehet még időt nyerni? Talán a ruhákkal. Ki kellene szelöztetni a nyirkossá lett inget, egyebet... S amíg a szolga szorgoskodik, addig még lehet lapítani a takaró alatt.

Emlékszünk ilyen reggelekre a diákkorból, amikor anyánknak kellett kirángatnia minket az ágymelegből. Na, meg a seregbeli hajnalok, amikor a laktanya udvarán felharsant trombitán az ébresztő kegyetlen dallama, s hozzá a körletben a napos még kegyetlenebb üdvölte: „Ébresztő, fel!” Aztán futás a jeges szélben csuklózásra. És emlékszünk a hitvesi ágyból kiugrasztó korai ébredésekre is, a műszakba indulás köhécselős, krákgós reggeljeire, útban a gyár felé, igen, ahogy az esszéíró vallja, az ágy melegéből a hidegbe kilépni természetellenes, mintha tűzből jégbe vetnék az embert.

Mindamellett az orvosok ajánlják a hideg szobában alvást, jobb pihenést ad, vidéken a tisztaszoba soha nem is volt fűtve. Csak befutottunk a konyha melegéből az áthűlt dunna alá, beszippantva a szekrény tetején sorakozó téli almák illatát. Odakinn nagy csendet teremtett a havazás, puhán és lomhán fedett be mindent, utakat, tetőket, a kert fainak ága-bogát, az ablakpárkányt. Reggelre fehér lett a világ, s mire felkeltünk, a konyhában újra pattogott a tűz, forralt tej illatata meg a fahasábok füst szaga várt, bögre tejet meg egy karéj kenyeret kaptunk, és mehettünk, gyerekek, csúszkálni a domboldalra. Varjak szálltak felettünk, fekete foltok a fehérségben, belevájtak a hóborította földbe, aztán káromva emelkedtek csapatostul, s keringtek a felhők alatt. Most is érzem bőrömön azoknak a teleknek a csípős hidegét.

Január, február... Nem szép az idei tél. Mintha a természet illetlennek tartaná, hogy szép legyen. Együttérző inkább a járványos idővel. Ha már a vírus elzár bennünket, emberek egymástól, nem akar havas-derős-kéklő-ragyogó lenni. Nem akar csábítani, amikor úgysem engedhetjük magunkat szabadjára. ♦♦

TAMÁS MENYHÉRT

BUKOVINA

Sejlik, mindennap tapint-
hatóbban tisztul élem...
amit tán a lélek sem sejt:
jussolt álmoként engem
egészít –
álomban, álomtalan:
hazának hitt haza!

KÖSZÖNET

Út, utam,
felvilági kísértettársam,
köszönöm,
hogy idáig szültél!

CSEND

Menekítőm voltál,
magányom védőszentje,
lélek- és gondolat-gyámom.

HADIKFALVA EMLÉKOSZLOPÁRA

1786-tól

1
Őrizd a szót,
magadat őrzöd.
2
Harmatom a
könny,
Mária Trézsi
ránk ontott
vérét mossa.
3
András
Generálist
éltesse a
fennvaló Isten,
ő hozott ide
sok keserű
úton át,
hogy a poklot
oltalmas napokra
cseréljük,
addig-addig
ízlelgettük,
szoktuk a
levegős eget,
míg álmat
cserélt a reggel –
idegenségébe
szabadította
szívünket.

A HARMADIK NAP

A harmadik nap,
búcsú legmélyebb napja,
amikor a szem s a szív
egyvet sirat, a szakadás
fájdalmát,
ezt én mondom,
én, Mózes Mihály,
én, a kőből született,
ellágyult székey!
Állj mellém, fiam,
helyettem is véd
magad elé,
vésd az Emlékoszlop
magosába:
új napra készülünk,
új napra, nem a halálra!
Ne állíts meg, Uram,
ne állíts meg nagy
igyekezetünkben,
hallhattad, Te is hallhattad
a reggeli sietséget,
az éjszakai lármát,
kopácsolással
telt meg az udvar,
a falu, a határ, az ég,
szegeződtek a ládák,
ládamélyt a ruhák,
ingek, karincák,
lájbbik, mentávák,
kocsok, párnavegek*,
az egész életünk!
Istenem, Istenem,
ne hengeríts elénk
még egy ilyen éjszakát!
Holtunkba vinnél.
Pokol belsejébe!

(*Székely öltözékek, ágyszívők)

*„Ő ugyanis
a székelyek kétszáz
évvel korábbi
nyelvén szólal meg,
de nem lírai,
hanem elbeszélő
jelleggel.”*

VERSAILLES

Minden idegszálam tiltakozott az ellen,
hogy felkeressem Trianont,
szembebe „fogadjam” az ÍTÉLET HÁZÁT.
Felkerestem.
Mindvégig fáztam.
Fázó inggel jöttem, fázó inggel
fordítottam hátat a királyi hajléknak,
az ezer színben díszelő szökőkutaknak.
Mily verejtékszagú pompa,
életem magam ellen a szót.
Mily szegényes káprázat,
törpülök szülőföldemhez, Bukovinához.
Hamarabb találtam a rácsos kijárat kapuhoz,
mint ahogy tükrös termében elgondoltam,
inkább menekültem, mint siettem,
nem tudtam elképzelni, hányan néznek
szembe a Tükörterem tükrével,
rácsvonalak rajzolódta életem,
idegvégződéseimben országrészek sajogtak,
Bukovina után a hajdan-időmmel erezett
Erdély,
a darázs-fészekké tett, majd újból
odahagyásra kényszerített Bácska,
a gyűlölség izzított Felvidék,
némultságára szorított Ungvár,
Munkács, Beregszász.
Fájó vagyok.
Fogant fájás.
Sűrített pillanatában: feketített múlt,
fosztott jelen, kilátástalan jövő.
Táskában szegyenítő súly:
Yves de Daruvár friss könyve,
Trianon – a Feldarabolt Magyarország.
Szívemig mar a vérző gondolat:
*egy nemzet nincs megalázva azzal,
hogy legyőzték...*
*Nem a vesztes a bukás,
hanem a lemondás...*
A tegnapi terü ma is terü.
Esztenők óta próbálom
kiénekelni magamból.
Gyászlepel.
Kiénekelhetetlen ének!

TRIANON-STRÓFÁK
KÁLVÁRIAKERESZT ALATT

Szurony-parancs: „*Ti tarpai emberek,
ti magyarok vagytok és ti bereg-
szásziak, ti pedig szlovákok. Ez a
kő, amit itt láttok, ez a határ...*”

TARPA, 1919 NYARA

Szédül a határkő, határkövek sora,
utánuk szédül az ég-kereső ima:
Hiába kereslek, mindhiába, Uram?
Akárha homályló keresztre néznék,
sorsunkat megint végzetére mérték.

FOGY A SZÓ

Hadikfalvai „idill”, 1923

Kattan a kertkapu, enyhül a sóhaj,
csendre int a küszöb, bennebb a szóval,
szív mögé, nyelv mögé, rejtekbe rejtse,
ahol a szó fogan; mindennap-ének,
ahol a virradat másnapot ébred.

BÁCSKAI ÉG

Horthyvára, 1944

Dobszóra riad az utca, a kertvég,
utunkat megint ég alá szegelték –
kiparancsolt szájtól ne várj imát, Uram,
Kicsiddég? Temetőhosszig *csángál* az út?
Hazajut, hazajut, ha oltalmadba fut.

ŐRSÉG

*Isten kezében élünk, kitárt kéz,
örhelyet keresel? Tekints szét,
s bízva bízz Ireneusz tenyerében,
Atyánk volt, szómély, népoltár-beszédű pap -
éberítő szellem, testesült gondolat.*
(2007 áprilisa)

*„Ezzel kívántam
érezékelteni azt,
hogy a rengeteg
kivándorló közül
nagyon sokan
odavesztek, és Ábel
sorsa ebben
a vonatkozásban is
kivételesnek
mondható.”*

**MIKES KELEMEN
HAZATÉRŐKÁPOLNÁJA**

*Krónika-hír: Mónus Béla magyarországi
fafaragóművész kápolnahajlékká teremt
a Mikes-apa ültette tölgyfapár kiszáradt
törzsét...*

Éles levéllődözés,
holtodban is szüless haza,
hevül a véső,
kápolna készül.

Mélyén a remény,
a fáradt gyökér
forrásvizet ér,
vissza-visszahalló
tengerzúgást,
mozdul Zágón;
a Mikes-kert –
újra címzettje van az
Időnek!

Zeng, zeng, előzeng
a kápolnaének,
többé már
nem képzelem a szót,
hagyom, hogy
látottá tegyen az út.
Köszönöm, Uram,
Kegyelmed
szabadító kegyelem,
Kápolnanyelven:
otthonul a kert,
Kápolnanyelven
ízlelem a csöndet,
ajtót nyitunk,
ajtót nyithatunk,
száműzött
a száműzöttnek.

ARANSPIRÁL

Hamutitok, kérdőske hamuirka,
gyül, betűt gyűjt, fényt vet a rajzolat,
e hamufényben fogant rajzokat,
csak az igézet igézete nyitja.

Ismére isme, Dante-mély magaslat.
Színjáték? Pokol? Előre tekint,
eskü-szánt szívvel viseli a kint –
szó-meleg viskó: ég-elő magas lak.

Suhog a nádas, igéit suhogja,
Toldira néz, orcát emel a szolga,
a liget is üdőbb homlokot ölt.
Ábránd és való, dal, balladaének,
ének a lélek újjult énekének –
ékes nyelv századát szüli a föld!

Petrás Mária kerámiai: Keresztút, Mária gyermekével, Pietá

MEGTARTÓ FOHÁSZ

Bukovinai szavak és sorsok Tamás Menyhért életművében

Az erdélyi népköltészeti hagyományokat a bukovinai székely nyelvjárás ízségével ötvöző prózája, a XX. századi magyar történelem súlyos örökségét, a modern kori emberi tragédiákat hitelesen és érzékletesen bemutató életműve elismeréseként Kossuth-díjjal ismerték el tavalyelőtt márciusban Tamás Menyhért József Attila-díjas és Magyarország Babérkoszorúja díjas költőt, író, műfordítót, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagját.

Tamás Menyhért olyan családban született 1940-ben, a bukovinai Hadikfalván, amely a hírhedt madéfalvi veszedelem, az 1764-es siculicidium következtében menekült el Erdélyből. Alig volt egyeztetendő, amikor 1941 nyarán közel húsz ezer ember tért vissza az anyaországba, a délvideki Bácskában kaptak átmeneti otthont. A háborús események miatt 1944 nyarán menekülniük kellett a trianoni országhatárok közé, s majdnem egy évvel később teledhetnek csak le. A székérkaravánok jó része Tolna megyei falvakba, a kitelepített svábok helyére került. Számukra idegen és gyanakvó környezetbe kellett beilleszkedniük.

Lényegében ugyanazt a világot hordozza magában, amelyről Tamási Áron (1897–1966) is írt, közösek a gyökereik. „Nem térhetünk ki a hűség elől” – idézi Tamási Áron egyik szép mondatát. Az életműve nagy hatással volt rá, emellett a nyelvnek is híd szerepe volt kettőjük között. Tamási Áron „ékítette” a nyelvet, míg Tamás Menyhért „csupasztította”, a kifejezés egyszerűségére törekedve igyekezett tükrözni a mondanivaló szépségét.

Anyanyelvi hűségének első jelentős alkotása Vasy Géza irodalomtörténész szerint a *Beszegzett ég alatt* című vers. „Az első rész, a *Temetetlen temető*k nem egy kisebb népcsoport, hanem szinte az egész nép 1944 őszi világháborús menekülésének-bolyongásának dermesztő képét adja, amelyben a katonák, a munkaszolgálatosok, a civilek egyaránt halálközeli áldozatok – írja Vasy Géza. – Ezt folytatja a második rész, de itt már felvillan a „»madéfalvi éj« emléke, a bácskai »zombori mező«. Később a bezdányi komp jelzi, hogy »Ideviláglik már az új ó-haza!« Az útnak, amelynek egyelőre ismeretlen a célja, s amely halottak között vezet, újszülöttje is van, csöppnyi reményt sugározva.”

Ebben a költeményben két nyelvi réteget keresztel. „A hatvanas évek lírájának egyik típusa, a népköltészetben is nevelődött s valamilyen

szinten látomásos-szimbolikus nyelvformálás. Tamás Menyhért ennek tárgyiasabban epikus, történetet is elmondó változatát alakította ki – teszi hozzá Vasy Géza. – Ebben építette be az archaikusan népköltészeti és a népköltészetből sarjadzó szövegeket. Mi mással tudnák hitelesebben kifejezni a vándorlók érzéseiket, mint a népköltészet. A leánygyermek születésekor egy asszony énekel áldást, az óhazai fák feltűnésekor az emlékező költő édesanyja kéri-könyörgi a jobb sorsot. Végezetül a lovat vezető édesapa monológja olvasztja együvé a két nyelvi és egyúttal versformáló réteget, ő ugyanis a székelyek kétszáz évvel korábbi nyelvén szólal meg, de nem lírai, hanem elbeszélő jelleggel.”

Aligha maradnak rejtve a költő gondolatai a magyarság sorsáról: „Mennyit öldösöttünk, öldöstek münköt! Csoda, / hogy még vagyunk! Szórottunk ezerfelé, de / megmarattunk, s maradunk ezután es... Valami / mindig esszegyűjt münköt. Minden levágott fej / a megmarattat teszi konokabbá, minden szorultság / lecke a megmaradásra, léleknek próba: helyettállni / felnegyeltetésig – magunkétt, a népétt... / Gyere, Cigán, vigyázzuk magunkat tovább!” (Beszegzett ég alatt).

Tamás Menyhért sokszor elmondta, hogy kezdettől olyan nyelvet, nyelv-újítás előtti szavakat használt, amelyeket Budapesten eléggé fintorogva hallgattak, de a szavak visszaszerzésének öröme annyi erővel töltötte fel, hogy hidegen hagyta mások fintora, és az sem zavarta, hogy később, mikor rádióban nyilatkozott, derülnek rajta, vagy sem. Tamás Menyhért életműve a magával hozott szavakból és drámai sorsokból építkezik. A Nap

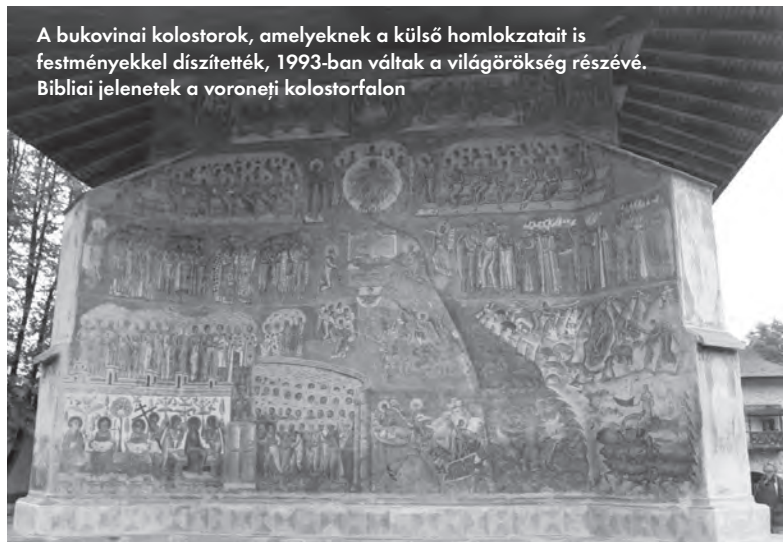
Kiadó gondozásában megjelent legutóbbi kötetének az Észre-írt stróffák (Új versek, 2015–2019) költeményeit a remény és reménytelenség ketőse határozza meg. „Megtartó fohászt sugall a reggel” – írja egyik versében. „Megmaradást játszom” – írja másutt. – Élje meg mindenki azt, amit én megéltem, és akkor azt a szót, hogy

megmaradás elkezd becsülni – nyilatkozta a Kossuth rádió Irodalmi Újság című műsorában. – Nem hangoztatom, amit bévül hord az ember. Hanem ha a felnőttkorban van egy kis második gyermekkor is valahol, akkor megengedhetem magamnak, hogy ezzel is eljártsszak, de nem engedem, hogy magam elől eltakarjam ezt a megtartó gondolatot. Megpróbálok úgy magam elé emelni, hogy a megtartó ereje ne csak az idegvégződésekre költözzön vissza, hanem a tartásba is.

Miképpen azt Határ Győző lényeglátóan megjegyzi Tamás Menyhért leglíraibb regénye kapcsán: „Huncutkás mosolygású, székelyes-pogányos mentalitás árad abból a bekezdésből is, amely egyúttal magyarázatot ad a *Vigyázó madár* címére – ilyen leírást ad kamasz fiának a katonaviselt apa az énekbeli-mesebeli darumadáról. »... Aszt mongyák, a gólyánál nagyobb, a feje teteje piros, ráérősen, uriasan lépdel. Ráérősen, de annál figyelmesebben. Vigyázó madárnak es nevezik, magasba nyújtott nyaka a legkülső veszélyt es megérzi... (és amikor repül:)... akkor, akkor, kinyúlik, mint a lénia.« Mi magunk is megszívlehetjük ezt a székely életbölcsest, amellyel az öreg bukovinai székely a maga széthulló világát szemléli, pedig már megmozdult alatta a föld: »Tudod, hogy van. Amikor a dongák hullani kezdenek, nehéz visszatenni az abroncsokat a hordóra.«”

A 2020-ban megjelent *Trianon szédületében* (Nap Kiadó) című verseskötetében, amint az a fülszövegben áll „emlékezik és eszmélt, hogy a megszenvedett idő ne merüljön feledésbe, továbbélőli eligazodjanak sorsukban, magyarázatot leljenek viseletes állapotukra, minden

A bukovinai kolostorok, amelyeknek a külső homlokzatait is festményekkel díszítették, 1993-ban váltak a világörökség részévé. Bibliai jelenetek a voroneji kolostorfalon

Bukovinai hegyi táj

változásra összerendezte félelmeikre, szorongásaira”. *Hadikfalva emlékoszlopára, 1786* című versének első két sora („Őrizd a szót / magadat őrződ”) rámutat arra a lírai felelősségérzetre, amelynek gyökere a székely származék-múlt.

– Tavaly júliusban, amikor a nyolcvanadik születésnapomat ünnepeltük egyik orvos barátom azt mondta, hogy neki Kazinczy Ferenc jut eszébe, amikor a nyelvi elkötelezettségem szóba került – mesélte Tamás Menyhért, amikor legutóbbi kötete kapcsán szót váltottunk. – Nyilván nem olyasfajta nyelvújításra célzott, amit Kazinczy művelt annak idején, hanem arra utalt, hogy én is igyekszem azokat a szavakat megmenteni, amelyek menthetőek és értékesek számomra. Ezt úgy fogalmaztam meg valamikor, hogy a hozott szó és viendő ige jegyében írok. A szülőföldről hozott szó engem az utolsó hangsúlyáig, mélységéig úgy köt, hogy ettől már szabadulni képtelenség, de hozzáteszem: nem is akarok. Ami számomra mentő szó, az az olvasónak esetleg megmentett szó lehet.

2012-es önvallomásában a költő így fogalmazott: „Egyedüli kincünk, kincsem az idegvégződés emlékezete: a hozott szó, a viendő ige, a bévül zengő ének. Ahogy első kötetem fülvállomásában írtam volt: apám a csönd tiszteletét hagyta rám, anyám romlatlan zsoldárait. Családom, rokonságom egyetlen nótafát sem tart számon. Miként és miért éppen bennem keresett menedéket az ének, valószínű felsebzett gyermekkorommal magyarázható, de az is lehet, hogy guzsalyas estéi ígéztek meg. Sose gondoltam, hogy végül is az odahagyott távolság avat íróvá. Budapestre kellett költöznöm, hogy hazalássak közösségemre, közösségem nyelvvilágára.”

A *Trianon szédületében* is számos költőtárs szólított meg Tamás Menyhért lírája jegyében. A Kalász Mártonnak írott, *Ha akkor* című versét így kezdi: „Ha akkor, fogva tartott szavak / idején találkoznunk, egészen / bizonyos, hogy kiszabadulunk / a falak fogsá-

gából, hanyattjátékainkat / az égig kacagjuk / karikás botunkkal addig kerepeljük / a házak léckerítését, / míg el nem illan mögülnk / a haragvás...” (Kalász Márton anyanyelvhez való viszonyát, akárcsak lírai életművének ívét kivételessé teszi az, hogy tízéves koráig jóformán csak német szót hallott odahaza, aztán első költeményeit mégiscsak magyarul írta.)

– Az ő szülőfalujába, Somberekre is kerültek bukovinai székelyek – mesélte Tamás Menyhért –, s az egyik gyermekkori játszótársam, a nagybácsikám lánya is köztük volt, és Kalász Márton azt mondta, tőle tanult meg magyarul. Ez így talán túlzás volt, de az egyértelmű, hogy a bukovinai székelyektől sokat tanult.

Illyés Gyula alakját ábrázolva Tamás Menyhért önmagának is felteszi a kérdést: „Keresem, s még sokan sokáig keressük a legkézenfekvőbbet: honnét, milyen mélyről forrásol a hűség, meddig köt, köthet magához a szülőtáj, fonatol hűtlene után, mint ahogy utánad is Párisig fonatolt...”

– Amikor megtudtam, hogy Illyés Tolna megyei, én ott jártam gimnáziumba Bonyhádon, huszonhat évesen minden bátorságomat összeszedve bekopogtattam hozzá Tihanyba, fogadott, és attól kezdve rendszeresen jártam hozzá. Nyitva volt az ajtaja. Ha kéziratot kértem a Népszava irodalmi mellékletének, mindig adott. Ő is érezte, hogy van kettőnk között valami olyan azonosság, amit mindenképpen értékelt.

A múltból feltűnik Tamási Áron is, akinek Tamás Menyhért költővé és szépíróvá válásában, talán nem túlzás, meghatározó hatása volt. Nem véletlen, hogy az Ábel-trilógia teremtőjének szegezi a kérdést: „Mit tehet a vándor, ha evilági útja legmélyére, Erdélybe születik?” Tamás Menyhért zsenge ifjúként egy novellát mutatott meg Tamási Áronnak, aki bírálat helyett sétálni hívta őt. „Fölmentünk a hegyoldalba, megálltunk egy fa alatt, ránézett, és azt mondta: mindenről lehet írni, akár erről

a fáról is. A lehulló levélről is Csak azt kell láttatni, hogy ki ül a fa alatt, amikor leperdül a levél, és az alatta ülő honnan jött.”

– Egyből megértettem a mondanivalóját, mert a szavai mögött éreztem a jó szándékot, hogy a javamat akarja. Atyai szónak vettem a tanácsát, és később szorgalommal igyekeztem bepótolni mindazt, amit addig elmulasztottam – emlékezett vissza Tamás Menyhért.

Domokos Mátyás sorozatszerkesztő tudott kettőjük kapcsolatáról, talán ezért kérte föl Tamás Menyhértet, hogy a Nap Kiadó *In memoriam* sorozatában vállalja a Tamási Áron-kötet szerkesztését. Tamási naplójában akadt rá az 1956. november 4-ei feljegyzéseire. Megkapó sorokra lelt. Rögtön tudta, hogy ebből dráma születik. A *Tamási* című monodráma 2005 októberében hangzott el a Magyar Katolikus Rádióban, az író Lukács Sándor színművész testesítette meg. Ifjúságának egyik legkedvesebb olvasmányélménye, az Ábel Amerikában nyomán Tamás Menyhért forgatókönyvet írt Mihályfy Sándor felkérésére.

– Senki sem vette észre, hogy a cselekményt megtoldottam egy szép résszel, ami a regényben nincs benne – beszélt munkamódszeréről Tamás Menyhért. – Arról szólt, hogy hány meg hány ember tűnik el Amerikában egyszer s mindenkorra bányákban vagy egyéb helyeken, ahogyan azt Agárdi Gábor elmeséli az egyik jelenetben. Ezzel kívántam érzékeltetni azt, hogy a rengeteg kivándorló közül nagyon sokan odavesztek, és Ábel sorsa ebben a vonatkozásban is kivételesnek mondható. Erre a toldásra felhatalmazva éreztem magam, mert addigra már megismertem Tamási gondolatmenetét, nyelvi fordulatait, és korántsem tettem erőszakot a történeten.

Az új kötetben egy teljes ciklus, a *Trianonstrófák* tiszteleg az első világháborút lezáró békediktátum okán megnyomorított lelkek előtt. Aki ismeri Tamás Menyhért életművét, az számos költeménye címét sorolhatná fel, amelyben rejtve, búvópataként felbukkan a Trianon okozta tragikum.

Összegzésképpen pedig kapjon szót Sütő András, aki 1985-ben imigyen méltatta őt költői estje elé írott ajánlásában: „Tamás Menyhért íróként, költőként nem a felejtés embere. Nosztalgia kínozná tán a fájdalom labirintusában vándorolva? A szenvedés kéje kapta volna el krónikás hajlamát? Én úgy gondolom inkább, hogy a kimondás kényszere mellett, a tisztázás szándéka közben minden igazi művész örök vágya munkál benne: egyenrangú testvérként odaültetni népét az európai népek családjába, a közös szenvedés jogán. Olyan időben, mikor akad még történész, aki Mohácsot a Dunavölgye pozitív eseményeként képes értékelni: erre a tisztázó és hiteles – hisz család-történetileg ellenőrizhető – vallomásra is nagy szükség van. Népek közötti igaz találkozás csak ott lehetséges, ahol más-más ajkúak fölismerik egymást a közös szenvedésben is.”

KÖNYVTÁRAINK A PANDÉMIA IDEJÉN

Könyvfutár

A debreceni könyvtár

A szentesi városi könyvtár

Könyvtárosok
pandémia idején

A megyei könyvtár Szentendrén

A pandémia magyarországi megjelenésével párhuzamosan, 2020 márciusától kíséri figyelemmel az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet a koronavírus-járvány könyvtárakra gyakorolt hatását. Honlapjaikon számos cikk elemzi a nemzetközi és a hazai helyzetet, rendszeres frissítésekkel követve nyomon a változásokat is. 2021. január végéig az OSZK közel *hét*száz

intézmény megkérdezésével végzett reprezentatív kérdőíves felmérést a hazai könyvtárak járványhelyzethez való alkalmazkodásáról, megkeresve a határon túli magyar közösségeket szolgáló könyvtárakat is.

Az átmenetileg bezárt magyarországi könyvtárak megszokott szolgáltatásait a helyzethez igazítottan teszik elérhetővé, emellett új szolgáltatásokat is kifejlesztettek. A könyvtárak

több mint nyolcvanöt százaléka vezetett be legalább egy újítást az elmúlt időszakban, a legtöbb hazai könyvtár akár több területen is bővítette szolgáltatási palettáját. Ez utóbbi megállapítás igaz a megyei hatókörű városi könyvtárak közel kilencven, a városi könyvtárak nyolcvan, a felsőoktatási könyvtárak hetven, valamint a községi könyvtárak és az országos szakkönyvtárak több mint ötven százalékára.

Hangsúlyt kapott a digitális tartalmak és az online szolgáltatások használatának megkönnyítése, az utóbbi esetében az online beiratkozás lehetősége, a könyvtári tagság ingyenes meghosszabbítása és a kölcsönzési szabályok rugalmasabbá tétele. A köznevelés és az oktatás támogatására új tájékoztatói formák születtek: üzenetküldő platformok, chatreferenz szolgáltatás, e-mailes, telefonos segítségnyújtás szakdolgozatíráshoz, irodalomkutatáshoz. A távoktatáshoz segítséget nyújtó linkgyűjtemények, tudástárak jöttek létre, több helyen megkönnyítették az előfizetéses adatbázisok igénybevételét. Az online gyűjtemények, virtuális kiállítások száma megnőtt.

A könyvtárak és közösségeik a virtuális térbe költöztek: számos helyszínen online tartották meg a könyvtári rendezvényeket, az olvasásnépszerűsítő klubfoglalkozásokat, közösségépítő alkalmakat és játékokat. A művészetet és kultúrát kedvelők videós könyvismertetéseket nézhetnek, mesefelolvasásokat követhetnek, zenei programokon, író-olvasó találkozók, ismeretterjesztő előadásokon vehetnek részt, podcast felvételeket hallgathatnak.

A közkedvelt könyvkölcsönzési lehetőség sem szünetel: számos könyvtár alakított ki külső könyvtárvételi pontot, illetve házhoz szállítási szolgáltatást. A megyei hatókörű városi könyvtárak és a fővárosi könyvtárak mintegy ötven százaléka vállalja szükség esetén a könyvek házhoz szállítását. A kisebb települések könyvtárainak nagyjából kétharmadában van lehetőség külső átvételi ponton hozzájutni a könyvekhez és egyharmadában lehet házhoz szállítást kérni.

A könyvtárakban ügyelnek az olvasók egészségére és segítik a hiteles információáramlást: a könyvtári dolgozóknak kötelező a maszkviselés, a kéz- és felületfertőtlenítés, a távolságtartás. A kölcsönzésből visszakérülő dokumentumok legalább hetvenkét órás karanténba kerülnek. Számos könyvtár közzéteszi online csatornáin a friss járványügyi rendelkezéseket és a megelőzésére szolgáló tanácsokat is.

◆ Weltler Ildikó

Országos Széchényi Könyvtár

HANGTÁR AZ OSZK-BAN

Blaha Lujzától a rock and rollig

A magyar kultúra napján, 2021. január 22-én indította el az Országos Széchényi Könyvtár legújabb online oldalát Hangtár néven, amelyen mintegy százötven órányi archív hanganyag hallgatható meg, több mint kétezer-hatszáz felvételnek köszönhetően. A könyvtár a Színháztörténeti és Zeneműtárban őrzött gramofonlemez-gyűjtemény anyagából válogatta össze a „kezdőcsomagot”, és a repertoár folyamatosan bővül.

Abő fél éven belül immár ötödikként indult online tartalmi szolgáltatással több szempontú keresőrendszer áll az érdeklődők rendelkezésére: a böngészni vágyók tíz kategória közül válogathatnak. A tájékozódást gazdag tárgyszókészlet, részletes bibliográfiai adatok és jó minőségben digitalizált címketűk segítik.

Az összeállítás fókuszában a zenei műfajok állnak – a klasszikus zenei hanganyagokon túl az operett, sanzon, tánczene, katonadal, korai dzsessz, magyar nóta, népzene klasszisai is helyet kaptak a válogatásban.

Az eddig csupán a könyvtárban kutatható dokumentumok hat évtized magyar vonatkozású hanglemeztörténetét ölelik fel: magyar szerzők műveit, illetve előadók felvételeit tartalmazza, amelyek az 1904 és 1962 közötti időszakban jelentek meg hazai gyártású vagy külföldi lemezekre. Maguk a felvételek 1902 és az 1950-es évek vége között készültek, de nem csak Magyarországon, hiszen a magyar előadóművészek régen is rendszeresen készítettek hanganyagokat külföldön, például a két világháború között Németországban vagy 1950 után Csehszlovákiában.

Az eredeti hangdokumentumok a könyvtár több mint *százezer* könyvtári egységét magában foglaló hangarchívumában található. Mi-

vel a Magyar Rádió szomszédságában elhelyezett egykori hangzógyűjtemény a rádió 1956. októberi ostromakor szinte teljesen megsemmisült, a jelenleg itt őrzött, hetvenezer darabból álló sellaklemez-kollekció csak kis részben származik kötelempéldányokból.

A gyűjtemény a nemzeti könyvtár tudatos beszerzési tevékenységének köszönhetően a XXI. század első évtizedeiben alakult ki, a három legjelentősebb magyarországi magángyűjtemény megvásárlásával és ajándékozás útján. A jelen válogatásban Kovács József tekintélyes hanglemezhagyatékából és kisebb magánkollektiókból származó dokumentumok, valamint az 1957 óta beérkezett kötelempéldányok hanganyagai kereshetők. Az adatbázisban a hazai hanglemezyárak mellett böngészni lehet olyan, nemzetközinek mondható lemezcégek kiadványai között, mint a The Gramophone Company (His Master's Voice), az Odeon, a Columbia, a Deutsche Grammophon (Polydor).

A honlapon többségében 1926 utáni, már mikrofonnal készült – így jobb minőségű – felvételek hallgathatók meg, de a korai, akusztikus hangrögzítési eljárással rögzítettek is képviseltetik magukat, köztük legkorábbiaként azok, amelyek a legendás Blaha Lujzával készültek 1902-ben Budapesten. E

Blaha Lujza
1900 körül

Blaha Lujza

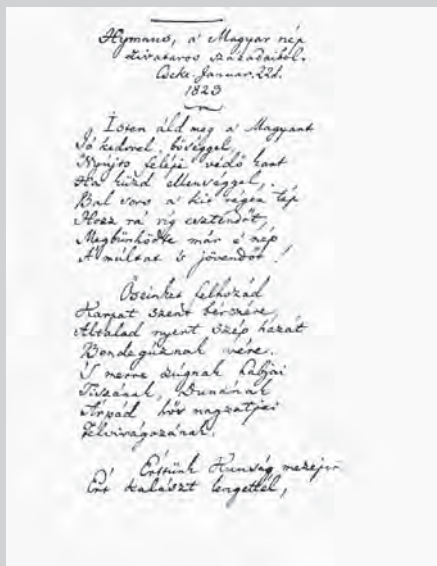
korai hangfelvételek olyan korszakból szólnak hozzánk, amelyben a gramofonlemez még új médiumnak számított. A XIX. század végén megjelenő, széles körben a két világháború között elterjedő gramofon alapvetően változtatta meg a zenehallgatási szokásokat, a közízlést, és hatással volt a társas életre.

Az adatbázis bővítése folyamatos; elérhetősége a <https://hangtar.oszk.hu/> oldalon.

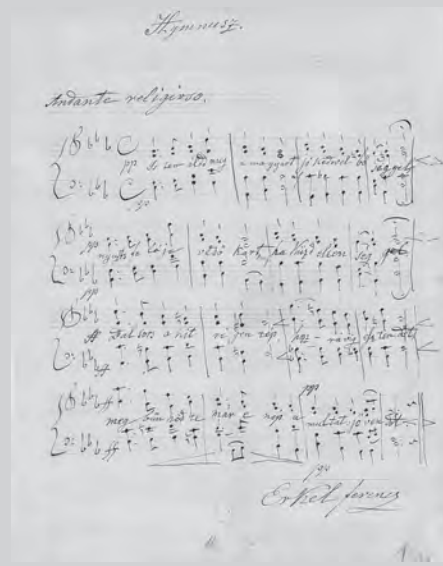
◆ Welter Ildikó

NEMZETI IMÁDSÁGUNK

Nemzeti imádságunk a magyar himnusz, mindenkori összetartozásunk szimbóluma. Kölcsy Ferenc költői remeke, a Hymnus megrendítő soraihoz Erkel Ferenc szerzett drámai zeneművet ugyan-csak Hymnus címen – s így, a kettő együtt válhatott a magyarság oltalmazott kincsévé. A kézirat vers és a zenemű kottapéldánya is az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében található, ahol ereklyeként őrzik őket.

Kölcsy Ferenc: Hymnus,
a vers autográf kézírata

Erkel Ferenc: Hymnus, a zenemű
kottájának autográf kézírata